

A Z E M B E R É L E T E

- csángó mesefüzér -

Bevezető játék:

Sötét van. A hangfüggöny - egyre erősödő, diszsonáns zene - (én a Ghymes együttes Csend c. számának elejét használtam a rege c albumukról - a mai elidegenedett, zajos, rohanós világot idézi. Ahogy világosodik a szín, különböző irányokból jönnek a szereplők. Robotszerű mozgással, merev arccal; vagy maszkosan, esteleg megrakva a fogyasztói társadalom shopping zsákmányaival. Amikor a zene hirtelen véget ér, elevenné (!) válik mindenki, megszabadul gesztusainak, testének, magára aggatott feleslegeinek kötöttségeitől, és az élőben hallható furulyaszó hangjára a központi helyre, egy kis dobogóra tett szék köré gyűlnek, ahol megszólal a mesemondó.

MESEMONDÓ: (*továbbiakban: M., fején kalappal*)

Piros alma hullott bal kezembe, háromfele vágtam. Egy legyen azé, aki ezt a mesét elmeséli, egy azé, aki elbeszéli, egy pedig legyen a mesélőé. (*A kalapot a széken hagyja, kimegy. Sokáig nézik a kalapot a többiek, majd egyikük a székhez lép, s kezébe veszi a szerepet jelző fejrevalót.*)

M.: Nekifogott az Isten,

KÓRUS: nem volt más dolga,

M.: megformálta ezt a földet, amelyiken élünk.

KÓRUS: (*az osztott szövegmondás közben testszobrászattal, némajátékkal jeleníti meg a természeti jelenségeket, illetve az állatok csoportjait*) igazított rá hegyeket, völgyeket, tengereket, folyóvizeket, mindent, ami kell. De látta, hogy nem ér semmit a Föld, csak úgy pusztán, ezért hát teremtett embereket és állatokat. (*Az állatok említéskor kijelölődnek a csoportok.*) Megteremtette a szamarat, a kutyát és a majmot is. (*Mindenki a „szerepének” megfelelő mozgással elmegy a takarás mögé és vár.*)

ISTEN: Most pedig élőnapokat adok mindegyikötöknek. Te ember! (*Közben az ember fejére áttesz a kalapot.*) Te légy a gazda a földön és mindenben! Vigadj harminc évig és addig élj!

EMBER: Harminc évig?! Csupán harminc évig?! (*Dühöngve elvonul a takarás mögé, onnan lesi és reagálja le a következő alkukat.*)

ISTEN: Szamár! (*A szamarak csökönyösen állnak, nagy nehezen jönnek csak elő.*) Szamár!!
Te, szamár, az élőnapjaidban hordozz, húzz, viselj nagy terheket, és élj hetven esztendeig!

SZAMÁR: (*méltatlankodva*) Ne mááá! Ne mááá!

ISTEN: Na jó! Lehúzok belőle húsz esztendőt!

(*Ember és Isten némajátéka, amelyben a számártól lehúzott húsz esztendő az ember kalapjába kerül. Így lesz ez majd a kutyánál és a majomnál is!*)

ISTEN: Hé, kutya! (*A kutyák acsarkodva berohannak.*) Te légy az embernek jó barátja!
Éjjel-nappal őrizd a rosszakaróktól, vigyázz a házára, még a holdat is ugasd meg. (*A kutyák három szólamú ugatást adnak elő! Vagy – közös ritmusra, tánclépésre - ujjogatnak egy nagyot!!*)

KUTYÁK: Az én szemem lenbimbó

Hogy szeressen a bíró

Az én szemem lenvirág

Hogy szeressen a világ.

Ijjujujujujuúúúú !)

ISTEN: És élj ötven esztendőt!

(*Kutyák vonyítanak, nyüszítenek, elégedetlenkednek.*)

ISTEN: Na jó, neked is lehúzok húsz esztendőt! (*Ember és Isten néma jelenete az előbb említett okból és módon.*)

ISTEN: Majom! (*Berohannak, rosszalkodnak, szinte eladják a színpadot. Isten többször rájuk szól.*) Majom! Majom!! Te légy emberképben és gyerekészben és élj kilencven évig!
(*A majmok megmerevednek, nyöszörögnek, teljesen rosszul vannak a hír hallatán!*)

ISTEN: Na jó, neked is lehúzok húsz esztendőt! (*Ember és Isten újabb néma jelenete.*)

ISTEN: (*Kiszól a takarás mögé*) No, most már menjetek és éljete, ahogy elrendeltem nektek! (*jobbra el*)

(*A takarás mögül tánclépésekkel, vidáman érkezik az Ember. Az Ember, akit az összes játész megjelenít. A Mesemondó lehet végig egy narrátor, de az alábbi váltásokból is kiolvasható, hogy én osztott narrációval dolgoztam. Az „Ember” – az érkezők csoportja – lelassítja a tánclépéseket, lehalkul a zene.*)

MEGJEGYZÉS: A több előadást is megélt darabot játszottuk úgy is, hogy gyimesi és moldvai csángó zenékből – illetve a Ghymes együttestől – válogattam a különböző jelenetek kísérő zenéit, de megpróbáltuk és később már így játszottuk, saját gitár, dob és furulyakísérettel is.)

M.: Az ember élt vígan harminc esztendeig, éppen úgy mint a császárok abban az időben.
Nem volt semmi gondja. (*Örömtánc!*)

M.: Azután megházasodott. (*Hirtelen váltással fáradt, gyötört, az iménti táncmozdulatokat nehézkesen megvalósító csoportot látunk!*)

M.: Harminctól ötven esztendeig születtek gyermekei (*szülőket nyúzó gyerekek képe*), dolgozott napestig, fáradt, izzadt mégis nehezen élt. Ezek voltak a számár esztendei.

M.: Ezután az ember élt ötventől hetven évig. (*A szereplők gyors térkitöltéssel beállnak a közismert, és próbákön sokat játszott "A kalóz kincse" nevű drámajátékhoz. A széken ülő szeme be van kötve, s vigyáz, hogy senki ne férhessen hozzá a széke körül elhelyezett – itt csak jelzett – kincseihez.*) Éppen úgy mint egy kutya.

M.: Őrizte a vagyonát, morgott örökké, ugatott, mint egy kutya a Holdra, ha látta, hogy valaki közeledik.

KÓRUS (*Vagy csak a „kalóz” megismétli a kutyák ujjogatóját idegesen, „habzó szájjal”, közben a második mesét kezdő szereplő kilép a takarás mögé és a kellékekkel készen áll !*)

M.: Ezek voltak a kutya esztendei.

M.: Hetven esztendőől az ember már a gyermekek nyomába lép.(*Halk aláfestő zenére páros tükörjáték kezdődik hiszen itt a fő motívum az utánzás.*) Olyan esze van, mint egy gyermeknek. Amit lát másnál, ő is azt teszi, éppen úgy, mit a majom, mert ezek a majom esztendei!

M.: (*Még folyik a tükörjáték, amikor a mesélő föllép a dobogóra és megszólal*)

Egyszer volt, hol nem volt ... (*senki nem figyel*) Egyszer volt, hol nem volt.... Egyszer volt hol nem volt !!! (*Most már jobbra- balra kiülnek a szereplők, várják, hogy kire osztja a mesélő a szerepeket.*) Volt egyszer egy özvegy asszony (*fekete kendő az anyának*), volt annak három világszép leánya (*színes kendők a lányoknak*), egyik szebb volt mint a másik, majdnem olyan szépek voltak, mint én. (*A család – az anya és három lánya – a mesemondó szék körül elrendeződik egy családfotóban.*)

ANYA: (*Az instrukcióknak megfelelően egy-egy némajátékot kezd az éppen sorra kerülő leány, az anya az ő akcióikat kommentálja szabadkozva.*)

Ez a legnagyobb sajnos tyúkszemű. (*A lány próbálja befűzni a tűbe a cérná.t*) De olyan tyúkszemű, hogy az orránál fogva nem lát.

A középső leánykámnak kicsit lütő az esze. Ez, ha elkezd kacagni, nem bírja abbahagyni (*A lány – idegeket próbára tévő módon – kacag*) Meg kell tőle bolondulni! (*A harmadik elkezd egy selypes mondókát, csujogatót...”Kici leány kici kóc „,*) Ennek is van egy kicsi, rejtett hibája. Ez meg csepűnyelvű, nem lehet érteni, hogy mit beszélget. Hát... halok meg a bánattól! Hogy fogom ezeket férjhez adni?! (*Mind el a takarás mögé, az asszony jön vissza seprővel, takarít.*)

(*Megjelenik egy jóképű kanászlegény, aki éppen a ház előtt hajtja el mindig a kondát, néhány tekintetváltás után az asszony megszólítja.*)

ANYA: Hallod-e édes gyermekem, én azt hallottam, hogy te árva vagy. Tudod-e, hogy nekem olyan gyenge szívem van, úgy sajnálom az árvákat, hasad el a szívem miattuk. Én azt gondoltam, minden reggel itt várlak egy jó pohár pálinkával. Jó lesz-e?

LEGÉNY: Jó, há!

(*Néma jelenetben háromszori kínálás, kórus effektekkel kíséri.*)

ANYA: Hallod-e, édes gyermekem! Úgy megtetszett nékem a magaviseleted, mondok én neked valamit. Van énnékem három szép leányom. (*Selypítés és vihogás a takarás mögül!*) Egy este el kéne gyere nálunk vendégségbe, s ha valamelyik leányom megtetszik neked, én neked adom. Adok neked földeket, meg marhákat is. Olyan gazdag embert csinállok belőled, hogy nem lesz még egy olyan a faluba! Jó lesz-e?!

LEGÉNY: Jó, há !

(*A legény elmegy, a család izgatottan készülődni kezd, öltözködnek, csinosítják magukat.*)

ANYA: (*a legnagyobbikhoz*) Hallod-e édes leánykám? Én ezt a tűt ledöföm ide az ajtó sarkához. Ha idejön a legény, te monddjad azt: - Nézzen csak ide édesanyám, még rám mondják, hogy tyúkszemű vagyok? Ne, még lámpavilágnál is megláttam a tűt a sarokba! (*A legnagyobb lány bólogat serényen és próbálni kezdi a „jelenetét”.*)

ANYA: (*a középsőhöz*) Te, el ne kezdj kacagni, mert megnyuvasztalak!

(*a legkisebbhez*) Te meg meg ne szólalj! Meg ne szólalj, mert én valamivel úgy bedugom a szájadat, hogy soha többet meg nem szólalsz! (*Leülnek egymás mellé a dobogóra, jelzik, hogy értik a dolgukat, az anya kiteszi a székeket és izgatottan várakoznak. Megjön a legény, az ünnepi kalapját az asszony a székre teszi [későbbi csattanó előkészítéseként!!], a legényt a másik székre ülteti és egy szédületes, burleszk evés-ivás jelenetet kerekítenek, miközben a három lány kelletli magát.*)

LEGNAGYOBB LÁNY: (*Akkor szólal meg, amikor a legény a jóllakottságtól már alig él, s éppen indulna el.*) Nézzen csak oda édesanyám! Még rám mondják, hogy tyúkszemű vagyok! Még lámpavilágnál is megláttam a tűt a sarokba!

ANYA: Jól van édes leánykám! Vedd fel, s tedd a helyére!

(*A lány valahogy kitapogatja a tűt, de amikor vinné a helyére, belebotlik a székebe, amelyiken a legény kalapja van, s azt macskának nézi.*)

LEGNAGYOBB LÁNY: Sicc le innen, te szégyentelen!! (*Pofont ad a kalapnak!*)

KÖZÉPSŐ LÁNY: Hi, hi, hi...

LEGKISEBBIK LÁNY: Ude édetanám, én nem tóltam temmit, mottt én menek pérhez!

(*A legény megijed, elfutna, de a három lány beléje csimpaszkodik, végül nagy nehezen elszabadul, elmenekül, a leányok utána, a színpad üres, csak a Mesemondó látható.*)

M.: (*Félre, a nézőknek.*) Legények, mikor házasodni akartok, gyertek ide, s vegyétek el feleségül őket ti!

(*A harmadik mese – minthogy egy fiatal pár életének pillanataira épül – egy lakodalommal kezdődik. A próbafolyamat során többször is elmentünk Lajosmizsére, a Flótás együttes moldvai táncházába, s a magam emlékei alapján is tanultunk tánclépéseket. A Ghymes együttes Lagzi című dala – a Csak a világ végére c. albumról – jól illeszthető a kerekas héjsza lépéseire. Kezdetben ez adta az alapját a lakodalmi mulatságnak. A táncszóknál ezért jelzem is a dal „végszavait”. Később – egy zsűritag tanácsára – megtanultunk egy csángó dalt és az szöveget, saját kísérettel a tánc alatt. A megszólalók megnevezésénél használt KÓRUS kifejezés a csoportos szerepre, s az abból válogatva, osztva megszólalókra utal.)*

„ ... szoknyáját. „

Fel az úton s le vissza,
A gyűrűmet add vissza!
Ha gyűrűmet nem adod,
Kitépem a hajadot!

„ ... a trombitás. „

Hopp szállingó szalmaszál,
Még a szél is taszigál.
Ne taszigálj kedvesem,
Gyenge vagyok, elesem!

„ ... rotyogtatja farát. ”

Kicsi leány kicsi kócs,
Mikor vernek ne sikolts!
Mer az anyád meghallja,
A szájadat bevarrja!

(Az utolsó táncszó után a középben álló, mesemondó szólal meg, akinek kezében vőfélybot van rajta egy kalap és egy kendő.)

M.: Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy fiatal pár. (*Megy a tolongás a kalapért, kendőért, kialakul, hogy ki lesz az ifjú pár, a többiek kimennek a takarás mögé*) Éppen csak hogy eltelt a lakodalmuk...

ASSZONY: Hallja-e ember? Édesapám azt ígérte, hogy mikor mi ketten egybekelünk, akkor ad nekünk egy véka búzát, s egy véka rozsot. Kend most el kéne menjen utána!

EMBER: Jól van asszony, én elmegyek, de ők olyan messze laknak, hogy mire odaérek, elfelejttem hogy miért küldtél.

ASSZONY: Ó, ember! Ne legyen ilyen szerencsétlen! Vegyen egy zsákot a hóna alá, menjen eléfelé, s mondja szépen: Véka búza, véka rozs, véka búza, véka rozs. S ezt addig mondja, míg oda nem érkezik, s akkor nem felejt el.

EMBER: (*elindulva*) Véka búza, véka rozs, véka búza, véka rozs...

(*A takarás mögül előkerülők az egyik megtanult moldvai tánc lépéseinek ritmusára búzát és rozsot vetnek.*)

KÓRUS: ... búza ... rozs ... búza ... rozs.

EMBER: (*közelükbe érve*) Véka búza, véka rozs, véka búza, véka rozs.

KÓRUS: Hallják-e?! Ez az ember azt kívánja, hogy az Úristen nekünk csak egy véka búzát és egy véka rozsot adjon. Komámuram! Verjük meg. Verjük !!

(*A tánc ritmusával, lépéseivel jelzik a megverést.*)

KÓRUS: Kend, szerencsétlen, máskor, ha ilyent lát, ne ezt mondja! Mondja azt, hogy én Istenem, szaporítsd meg!

EMBER: Jaj, ezután azt mondom. Én Istenem szaporítsd meg ...

(*A kórus a kettős jártatója lépéseivel, egymásba kapaszkodva egy kocsma előtti tömegverekedést jelez. Az ember, mondókáját mondván, közibük ér...*)

KÓRUS: Álljunk meg pajtás! Hallják mind mond ez az ember?! Azt mondja, hogy az Úristen szaporítsa meg a bajt, s a veszekedést. Emberek! Adjunk neki is! Adjunk!! (*A kettős jártatójával jelzik a megverést.*) Kend, szerencsétlen, máskor, ha ilyent lát, ne ezt mondja! Mondja azt, hogy én Istenem, válaszd el!

EMBER: Jaj, ezután ezt mondom! Én Istenem, válaszd el! Én Istenem, válaszd el!

(*A takarás mögül most egy lakodalmi menet jön - a lakodalmi jelentből már ismert kerekas héjsza lépéseivel, ujjogotva, - jókedvűen. Az ember éppen eléjük érve mondja:*)

EMBER: Én Istenem, válaszd el!

KÓRUS: Álljanak meg emberek! Hallják, mit mond ez az istentelen?! Azt kívánja, hogy az Úristen válassza el a fiatalokat egymástól! Ezt nem hagyjuk annyiban!!

(A kerekessel jelzik a megverést !)

KÓRUS: Kend szerencsétlen! Máskor, ha ilyent lát, ne ezt mondja! Mondja azt, hogy szorítsd hozzád s csókold meg!

EMBER: Jó, ezután azt mondom! Szorítsd hozzád, s csókold meg! Szorítsd hozzád, s csókold meg!

(A kórus fékeveszett módon elkezdi dobálózni egy „döglött kutyával”. Az ember legutolsó mondókáját hajtogatva közéjük ér.)

EMBER: Szorítsd hozzád, s csókold meg!

KÓRUS: Mi az, kend csúfolódik velem? Hogy én ezt a mocskos dögöt megcsókoljam?! Elment kendnek az esze?! *(hozzáágja az emberhez a „dögöt”)* Kend szerencsétlen! Máskor, ha ilyent lát, ne ezt mondja! Mondja azt, hogy phű de бүдös, vesd tovább!

EMBER: Jaj, ezután ezt mondom. Phű, de бүдös, vesd tovább! Phű, de бүдös, vesd tovább!
(Kitett mozdulatokkal imitált disznóölési jelenet, mindenki el van foglalva valami nagyon fontossal. Halkan beúszik egy ideillő, dinamikus, pörgős zene. Egyre erősödik, a munka egyre lázasabb. Amikor ez ember odaér a tömeghez, hirtelen csend lesz.)

EMBER: Phű, de бүдös, vesd tovább!

AZ EGYIK MUNKÁS: *(a nagykést vészjóslóan megemelve)* Бүдös ám kendnek a lika! Még hogy ez a drága disznó бүдös!

(Végszóra – erőteljes zenére – eszeveszett kergetőzésbe kezdenek, mindenki az embert úzi, keresztül kasul a színpadon, a nézőtéren. A játék végét vagy az előfüggöny lassú összecsukódása, vagy egy hirtelen zenestop jelzi. Tapsrend.)

V É G E